

Демчик К. І. Альтернативні підходи до використання творів живопису як засобу формування мистецької компетентності дитини дошкільного віку (через призму Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі») / К. І. Демчик // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д.Г., 2010. – Вип. 4. – С. 253–257.

УДК 373.2.016:75

К. І. Демчик,
асистент кафедри педагогіки
та методик дошкільної
і початкової освіти

Альтернативні підходи до використання творів живопису як засобу формування мистецької компетентності дитини дошкільного віку (через призму Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі")

Статтю присвячено методиці використання творів живопису як засобу формування компетентності дитини дошкільного віку. Зміст статті визначає методичні рекомендації до використання творів реалістичного живопису в образотворчій діяльності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: твір живопису, репродукція, особистість, сприймання, компетентність, реалістичне образотворче мистецтво.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

У зв'язку із нещодавнім переходом вітчизняної освіти на європейські стандарти, дошкільна освіта теж зазнала реформування та побудови нової системи. Ці фактори спричинили створення нової програми виховання і навчання дітей дошкільного віку — Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі".

Актуальність проблеми визначається окремими положеннями даної програми, а також вимогами Державної національної програми "Освіта", Базового компонента дошкільної освіти в Україні, Концепцією дошкільного виховання в Україні про вагому значимість формування основ духовної культури особистості; сучасними концепціями розбудови освіти в Україні у напрямку забезпечення всебічного розвитку особистості, а також державними вимогами, концептуальними положеннями щодо духовної культури майбутніх громадян України та місця творів живопису у її формуванні.

Різні форми роботи з образотворчої діяльності в дошкільному навчальному закладі не передбачають поглиблений аналіз творів образотворчого мистецтва. Але, разом з тим, картини слід використовувати якомога частіше. Саме картини реалістичного мистецтва є основою для педагогів дошкільних навчальних закладів у формуванні мистецької компетентності дітей дошкільного віку,

оскільки "компетентність у мистецькій діяльності визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ" [2, с.213].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Значна частина сучасних наукових досліджень підкреслює значення естетичної культури для розвитку духовної культури людини в цілому (Б.Неменський, А.Семашко, Б.Юсов, Г.Шевченко та ін.). Неабияке значення у формуванні духовної культури дітей дошкільного віку займають твори живопису, оскільки важливою складовою системи естетичного виховання є мистецька діяльність дошкільника. І саме ця сфера діяльності чи не найбільшою мірою задіяна у закладенні підвалин духовної культури майбутніх громадян України та формуванні мистецької їхньої компетентності.

Авторський колектив Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" (О.Богініч, Н.Баглаєва, Г.Беленька, Е.Вільчковський, Н.Гавриш, А.Гончаренко, Н.Глухова, Н.Денисенко, О.Долинна, Т.Поніманська та ін.) на чолі з О.Кононко виділили основні лінії розвитку дошкільника, одна з яких і визначила об'єкт аналізу та розгляду даної статті (художньо-естетичний розвиток).

Виділення не розв'язаних раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз та вивчення досліджень з даної проблеми засвідчили, що феномен мистецької компетентності сьогодні ще недостатньо розроблений, а тому потребує методичних розробок та вказівок у даному напрямку.

Мета статті: зробити аналіз орієнтовного переліку творів образотворчого мистецтва для ознайомлення дошкільників, поданого у Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" та систематизувати методичні рекомендації щодо використання картин образотворчого реалістичного та декоративного мистецтва у формуванні мистецької компетентності дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Із творами живописців-реалістів дітей знайомлять ще з раннього дитинства. Саме на це спрямовує щойно введена у практику Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі".

Важлива роль у формуванні мистецької компетентності дитини дошкільного віку належить вихователеві. Так, О.Л.Кононко вважає, що педагог дошкільного навчального закладу повинен бути не лише "інформатором, контролером, партнером", а стати "свого роду амортизатором, що знижує вплив стресогенних чинників, заспокоює, знімає напругу, вказує на світло в кінці тунелю, навчає спиратися на власні резервні сили, довіряти життю та собі самому" [2, с. 12].

Поняття "компетентність" та "компетенція" починають набувати широкого оберту в дошкільній теорії та практиці мистецького спрямування. Так, розвиток інноваційних освітніх технологій зумовив виділення з філософії та психолого-педагогічної науки такого терміну як "освітня компетенція" (Т.Мантула, В.Краєвський, А.Хуторський) [4].

Колектив авторів Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" (О.Богініч, Н.Баглаєва, Г.Беленька, Е.Вільчковський, Н.Гавриш, А.Гончаренко, Н.Глухова, Н.Денисенко, О.Долинна, О.Кононко, Т.Поніманська та ін.) визначають поняття "компетентність" як "інтегральну характеристику розвитку особистості, основними показниками якої є оптимальний для віку ступінь сформованості провідної діяльності, всіх форм активності та базових якостей" [1, с. 14].

Крім того, аналіз практики дошкільної освіти показав, що впровадження вище згаданої програми в навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів України значно актуалізувало компетентнісний підхід до навчання та виховання дітей дошкільного віку. У свою чергу, даний підхід "передбачає, що педагог має не тільки домагатися засвоєння дітьми певних знань, а й забезпечити становлення відповідних компетентностей" [5, с. 20] (у тому числі й мистецьких).

Проаналізувавши Базову програму розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі", можна з впевненістю стверджувати, що дітей з творами живопису починають знайомити з молодшого дошкільного віку (четвертий-п'ятий роки життя). До речі, такого ж підходу до вікової визначеності ознайомлення дошкільників з творами живопису притримуються також автори державної програми виховання дітей дошкільного віку "Малюємо" [3]. А це, разом з тим, значить, що мистецьку компетентність педагога дошкільних закладів мають формувати з даного віку. Це є доцільним, оскільки молодші діти ще не готові до естетичних оцінок та вербалізації своїх суджень.

Як відомо, саме у молодшому дошкільному віці закладаються основи оціночних суджень, хай і на початковому рівні ("гарне" — "погане", "веселе" — "сумне"). Але щоб спрямовувати дітей на розуміння таких естетичних категорій як "прекрасне" і "потворне", краще залучати їх до споглядання та милування картин реалістичного образотворчого мистецтва.

У Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" поданий орієнтовний перелік творів образотворчого мистецтва для ознайомлення дошкільників — художніх творів, репродукцій [1, с. 406, 408-409]. Це лише підкреслює позицію педагога дошкільного навчального закладу як творчої особистості, що може варіювати і використання творів живопису (тобто їхніх репродукцій) в цілому, і вибір певної картини вказаного художника окремо.

Так, у ході підбору пропонованих орієнтовних художніх творів у вихователя може виникнути проблема із відшукуванням репродукцій картин. Варто звернути увагу на те, що у сільських дошкільних навчальних закладах ця проблема загострюється через брак фонду репродукцій. Разом з тим, педагогам дошкільних навчальних закладів можуть стати у нагоді такі періодичні журнали: "Джміль" (окрім репродукції у них подається орієнтовна бесіда за картиною), "Галерея искусств" та "Великие художники" (російськомовні журнали, де подані якісні репродукції та розширені біографії українських радянських та зарубіжних художників).

Краща ситуація у великих містах та обласних центрах, де дошкільнят можна знайомити із творами живопису також і візуально, тобто безпосередньо у

музеях та картинних галереях. Так, із картинами І.Шишкіна "Дубовий гай" та "Дуби" столичні дошкільники можуть ознайомитись у Національному музеї російського мистецтва. Його картини зберігаються також у Одеському, Харківському, Луганському художніх музеях. Те ж саме стосується і картин С.Шишка (Національний музей українського мистецтва, м. Київ), Т.Яблонської (у багатьох музеях не лише України, але й світу), Н.Бурачека (Харківський художній музей) та інших художників.

Враховуючи формулювання авторами Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" переліку художніх творів як орієнтовного, можна припустити використання аналогів вказаних картин, виходячи з їхньої доступності. Мається на увазі, що педагоги дошкільних навчальних закладів можуть використовувати картини аналогічного сюжету, композиційної побудови та колористичного вирішення. Так, припустимо, що використання таких репродукцій-аналогів може відбуватись за браку в мистецькому арсеналі вихователя рекомендованих репродукцій картин, з якими можна ознайомити дошкільників, а також відсутність можливостей ознайомити дітей із оригіналами програмових картин. Взявши до уваги вище зазначене, можна запропонувати використання вище згаданих репродукцій-аналогів (див. табл. 1).

Таблиця 1

Пропонований перелік репродукцій-аналогів орієнтовних художніх картин для ознайомлення дошкільників

Прізвище та ініціали художника	Орієнтовна картина за Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі"	Пропоновані репродукції-аналогі
І.Грабар	"Біла береза"	"Біла зима. Грачині гнізда" (1904)
І.Шишкін	"Зима. Ліс"	"Зимовий ліс", "Зима в лісі. Іній" (1877)
М.Глущенко	"Зимовий день"	"Зима" (1955), "Зима" (1962), "Зима" (1972), "Останній сніг" (1950), "Сєднєв взимку" (1968)
В.Непийпиво	"Яблуневий цвіт"	Й.Бокшай "Квітуча яблуня" (60-і роки ХХ ст.)
М.Бурачек	"Яблуні у цвіту"	О.Герасимов "Яблуні у цвіту" (1946)

Разом з тим, у орієнтованому переліку вказані картини без дати створення, що дає простір вихователю для творчого підходу до роботи, спрямованої на формування мистецької компетентності дитини дошкільного віку за допомогою творів живопису. Це стосується картини І.Шишкіна "Ліс", оскільки у даного художника картин із такою назвою є шість: "Ліс" (1880-ті роки — дві картини), "Ліс" (1885), "Ліс" (1888), "Ліс" (1892) та "Ліс" (1897). Схожа ситуація з картиною М.Глущенко "Зимовий день", яку пропонується замінити картиною

"Зима". Їх є у художника дві, причому обидві за сюжетною композицією та колористичним вирішенням прийнятні для ознайомлення дошкільників і роботи за ними.

Як відомо, М.Приймаченко є українською народною художницею, яка залишила дітям дошкільного віку велику спадщину, що прикрашає різні музеї України; представницею "народного примітиву" ("наївного мистецтва"); лауреатом Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка. Крім того, вона є прекрасною майстринею пензля із своєрідними витворами, близькими за колоритом та композиційною побудовою до дитячих робіт, що робить їх зрозумілими та доступними для дитячого сприймання. Тому, добираючи картини для спілкування дітей з творами декоративного живопису із усього мистецького доробку художниці, педагог дошкільного навчального закладу повинен орієнтуватись на такі критерії:

- дотримання природовідповідності зображуваних птахів чи квітів;
- доступний для розуміння зовнішній вигляд казкових звірів, яких діти повинні впізнавати за характерними ознаками тієї чи іншої схожої тварини;
- відображення на картині персонажів, які б спонукали дитину не лише до відображення своїх вражень у образотворчій діяльності, але й до вербалізації своїх оцінок, суджень, створення казок та віршів тощо.

Враховуючи вище зазначене, можна запропонувати для розгляду дітьми такі картини М.Приймаченко:

- "Бичок-третячок" (1984);
- "Васильки у синій вазі" (1962);
- "Жар-птиця у квітах" (1962);
- "Павичі у квітах" (1971);
- "Птах" (1962);
- "Рожеві квіти у синій вазі" (1965);
- "Сороки-білобоки" (1967);
- "Червоні маки" (1982).

На наш погляд, саме вказані картини народної майстрині найбільшою мірою відповідають завданням Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" щодо сприймання творів мистецтва та відображення своїх вражень у образотворчій діяльності.

Отже, використовуючи аналоги творів реалістичного та декоративного живопису, пропонованих у Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі", педагог дошкільного навчального закладу повинен підійти до даної проблеми творчо та докласти максимум зусиль для ефективного використання даних картин (тобто репродукцій) у формуванні мистецької компетентності дитини дошкільного віку. При цьому вихователь повинен володіти такими якостями:

- вміння сформулювати дитині потрібне запитання дослідницько-пошукового характеру;

- готовність до несприйняття сучасною дитиною того чи іншого твору, що вимагатиме індивідуального підходу до зацікавлення;
- орієнтування у мистецтвознавчій літературі стосовно біографії художника, історії написання тієї чи іншої картини тощо;
- вміння оперувати мистецькими термінами, збагачуючи словник дошкільника не лише загальнонавчаними поняттями, а й спеціальними (доступними для розуміння сучасною дитиною);
- творчий підхід до відповіді на нестандартні запитання дошкільників стосовно сюжету, колористичного вирішення та композиційної побудови тієї чи іншої картини.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок з даного напрямку.

Аналіз орієнтовного переліку творів образотворчого мистецтва для ознайомлення дошкільників, поданого у Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" та запропоновані в статті методичні рекомендації до використання картин образотворчого реалістичного та декоративного мистецтва у формуванні мистецької компетентності дітей дошкільного віку дають підставу визначити, що ефективність процесу її формування найбільшою мірою залежить від рівня професійної підготовки та мистецької обізнаності педагога дошкільного навчального закладу. Розв'язання завдань, визначених у Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" щодо художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку ще раз вимагає творчого підходу вихователя до використання художніх картин у роботі з дошкільниками.

Разом з тим, все це свідчить про недостатню дослідженість проблеми формування мистецької компетентності дітей дошкільного віку з використанням творів реалістичного та декоративного живопису й необхідність подальшого її дослідження у різних аспектах.

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" / Наук. ред. та упоряд. О.Л.Кононко. — 2-ге вид., випр.. — К.: Світич, 2008. — 430 с.
2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. / — К.: Ред. журн. "Дошкільне виховання", 2003. — 243 с.
3. Малятко: Програма виховання дітей дошкільного віку. — К., 2001.
4. Мантула Т. Реалізація компетентнісного підходу в процесі навчання: моделювання уроку з використанням технології Веб-2.0. — Кіровоград: ТОВ "Поліграф-сервіс", 2009. — 132 с.
5. Щербакова К., Зайцева Л. Розв'язування математичних задач: компетентнісний підхід. / Щербакова К., Зайцева Л. // Дошкільне виховання. — 2007. — № 11. — С.20-21.

Summary. The article is devoted the method of the use of works of painting as mean of forming of competence child. The table of contents of the article determines methodical recommendations to the use of works of the realistic painting in graphic activity of children of preschool age.

Keywords: work of painting, reproduction, personality, perception, competence, realistic fine art.